

MIGRACE A UPRCHLICKÁ KRIZE JAKO OVLIVŇUJÍCÍ FAKTOR PŘI ROZHODOVÁNÍ O DOVOLENÉ U OBYVATEL ČESKÉ REPUBLIKY V ROCE 2015

Blanka Havlíčková

Abstrakt

Od 20. března 2016 platí dohoda mezi Evropskou unií a Tureckem, která umožňuje navracet uprchlíky z řeckých ostrovů do Turecka a která tlumí migrační vlnu z oblasti Blízkého východu. Ještě během roku 2015 (před uzavřením dohody mezi Tureckem a Evropskou unií) však byla nekoordinovaná a neočekávaná migrační vlna s více než jedním milionem příchozích pro Evropskou unii velkou výzvou. Následující článek obsahuje základní analýzu dat o uprchlické krizi v roce 2015, a dále data Sociologického ústavu Akademie věd monitorující obavy české veřejnosti. Výsledkem tohoto článku je krom uceleného základního přehledu o uprchlické krizi a obavách české veřejnosti i grafické zpracování dopadu uprchlické krize na zahraniční výjezdový cestovní ruch občanů České republiky.

Klíčová slova

Cestovní ruch, migrace, uprchlická krize.

Klasifikace JEL

L83, F22

Úvod

Cestovní ruch je dlouhodobě jedním z nejvýznamnějších odvětví světové ekonomiky, které celosvětově generuje příjmy přes 1 bilion dolarů ročně a řadí se mezi přední exportní odvětví (Vystoupil, Šauer, 2014). Cestovní ruch ovšem neprosperuje na místech, která jsou vnímána jako nebezpečná. Pocit osobní bezpečnosti je jednou ze základních podmínek pro rozvoj běžné turistické destinace, regionu nebo země (Pantouvakis, Patsiouras, 2016). Právě vnímání bezpečnostních rizik, konkrétně rizika spojená s příchodem uprchlíků, mohlo ovlivnit i rozhodování českých spotřebitelů, kteří se v roce 2015 rozhodovali, kde stráví dovolenou.

Cílem následujícího článku je shrnout dosavadní poznání v oblasti uprchlické krize v roce 2015 a na základě analýzy dat výjezdového cestovního ruchu Českého statistického úřadu, dat Centra pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu Akademie věd a dat Organizace OSN pro pomoc uprchlíkům (UNHCR) zjistit, zda uprchlická krize mohla ovlivnit strukturu výjezdového cestovního ruchu obyvatel České republiky. V případě, že migrace strukturu výjezdového cestovního ruchu skutečně ovlivnila, je cílem práce stanovit i praktická doporučení pro další výzkum této problematiky. Tato práce je metodicky založena na sběru a interpretaci dat, které poslouží k utřídění informací k problematice dopadů migrace na cestovní ruch.

1. Uprchlická krize v roce 2015

Definice uprchlíka je v mezinárodním právu vymezena Úmluvou o právním postavení uprchlíků následovně: *„Osoba, která se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy z pronásledování z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, je neschopna přijmout, nebo vzhledem ke shora uvedeným obavám, odmítá ochranu své vlasti; totéž platí pro osobu bez státní příslušnosti nacházející se mimo zemi svého dosavadního pobytu následkem shora zmíněných událostí, a která vzhledem ke shora uvedeným obavám se tam nechce nebo nemůže vrátit“* (Honusková, 2014).

A právě počet osob, které byly nuceny nechtěně opustit své domovy z důvodu válečného konfliktu nebo pronásledování, byl v roce 2015 nejvyšší od druhé světové války (Bansak, Hainmueller, Hangartner, 2016). Globální statistika UNHCR vykazuje, že do konce roku 2015 bylo 65,3 milionů lidí násilně přemístěno (o 5,8 milionu více než v roce 2014). Z těchto 65,3 milionů, bylo 21,3 milionů uprchlíky, 40,8 milionu vnitřně vysídlených osob (vysídlených

v rámci hranic domovského státu) a 3,2 milionu žadatelů o azyl. Globálně byl největším zdrojem uprchlíků válečný konflikt v Sýrii, který jich měl koncem roku 2015 za následek 4,9 milionu (UNHCR, 2016).

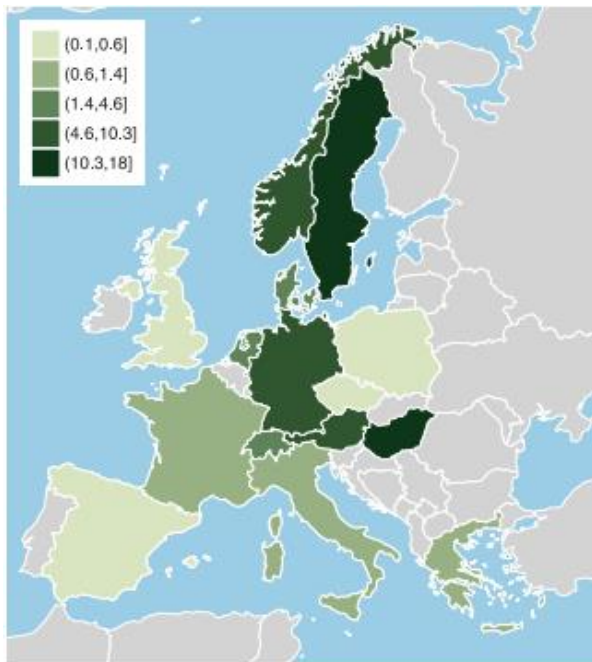
Celosvětově hostilo v roce 2015 největší počet uprchlíků Turecko, a to 2,5 milionu lidí. Tato země vlivem přichozích uprchlíků ze Sýrie v roce 2015 dokonce překonala Pákistán, který si v počtu usídlených uprchlíků mnoho let držel prvenství. Třetí nejvýznamnější hostitelskou zemí pro uprchlíky se vlivem konfliktu v Sýrii stal Libanon, v roce 2015 zde bylo 1,1 milionů uprchlíků, především ze sousední Sýrie (UNHCR, 2016).

1.1. Uprchlická krize v Evropě v roce 2015

Přestože válečný konflikt v Sýrii započal již v roce 2011, největší vlna uprchlíků mířící z oblasti Blízkého východu k hranicím Evropy dorazila v roce 2015. I přesto, že konflikt v Sýrii trval delší dobu, uprchlíci zastihli Evropskou unii, skládající se z 28 členských států, nepřipravenou a neschopnou dojít ke společnému konsensu, jak se této migrační vlně postavit. Později v roce 2016, si Evropská unie vyjednala spolupráci s Tureckem, díky které se počty uprchlíků proudící k hranicím Evropské unie, utlumily (Wirth, 2016). Každopádně ještě v průběhu roku 2015 přicházeli uprchlíci do Evropy nekontrolovaně, jejich rozmístování v rámci Evropské unie nebylo řízeno centrálně, takže v počtech přichozích uprchlíků i systému, jak s nimi je nakládáno, panovala v rámci EU značná heterogenita (Bansak, Hainmueller, Hangartner, 2016).

Do Německa putoval během roku 2015 největší počet žadatelů o azyl ze všech zemí Evropské unie, celkem zde bylo během roku 2015 registrováno 441 900 žadatelů, což je více než dvakrát tolik oproti roku 2014. Po Německu bylo ještě o azyl hojně žádáno ve Švédsku (celkem 156 400 žádostí o azyl v roce 2015) (UNHCR, 2016). Do Německa a Švédska putovalo mezi dubnem 2011 a říjnem 2016 64 % všech žádostí o azyl v Evropské unii, velký nárůst v počtu žádostí o azyl zaznamenalo i Maďarsko, Rakousko, Nizozemí, Dánsko a Bulharsko (UNHCR, 2017). Některých zemí Evropské unie se uprchlická vlna v počtech přichozích žádostí o azyl téměř nedotkla, zejména České republiky a Velké Británie (Bansak, Hainmueller, Hangartner, 2016). Celkově v Evropě požádalo v roce 2015 o azyl 1 321 560 lidí (BBC, 2016). Následující mapa znázorňuje hustotu žadatelů o azyl vůči většinové populaci v jednotlivých státech evropské unie:

Obrázek č. 1: Počet žadatelů o azyl vůči většinové lokální populaci, porovnání dat z Rakouska, České republiky, Dánska, Francie, Německa, Řecka, Itálie, Nizozemí, Norska, Polska, Španělska, Švédska, Švýcarska a Velké Británie

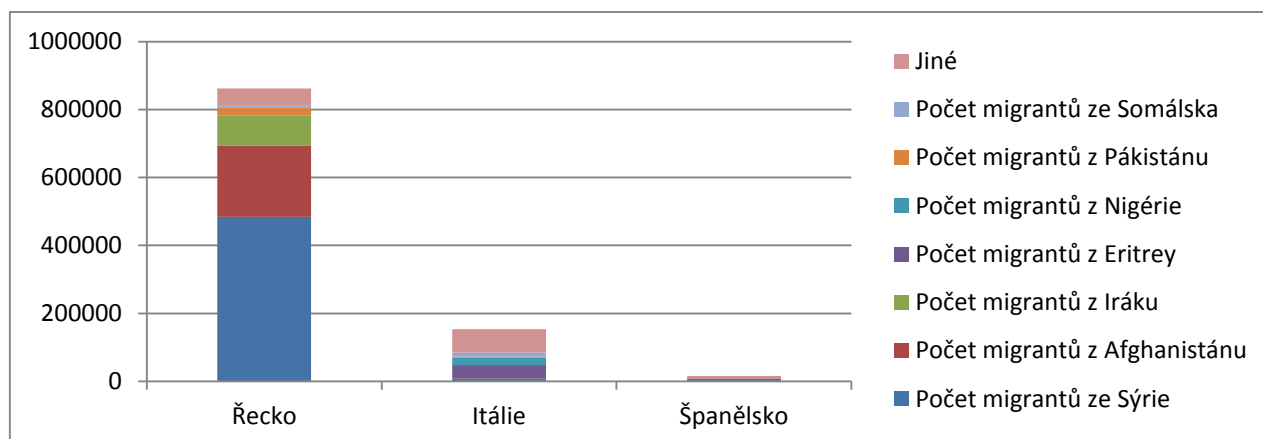

Zdroj: <http://science.sciencemag.org/content/354/6309/217/tab-pdf>

Statistiky o počtu přichozích (nikoliv počtu žadatelů o azyl) se vzhledem k nekoordinovanosti jejich příchodu nemohou být přesné. Frontex (Evropská agentura pro pohraniční a pobřežní stráž) odhadl počet přichozích (nikoliv žadatelů o azyl) v roce 2015 na více než 1 800 000 lidí (BBC, 2016).

Následující graf znázorňuje příjezd migrantů z jednotlivých zemí Asie a Afriky po moři do Řecka, Itálie a Španělska, tedy států, které představovaly tzv. Bránu do Evropy. Nejvíce uprchlíků přicházelo v podzimních měsících - září až listopadu 2015.

Tabulka č. 1: Příjezd migrantů dle národnosti do jednotlivých států jižní Evropy od ledna do prosince 2015

Zdroj: <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/MonthlyTrendsofNationalities-ArrivalstoGreeceItalyandSpain-31December2015.pdf>

Jak vyplývá z grafu, počty přicházejících byly natolik vysoké a obzvláště pro Řecko těžko zvladatelné, že se původně řecká či středomořská uprchlická krize postupně začala šířit do dalších zemí Evropské unie (Popp, 2016). Právě příchod uprchlíků do dalších zemí Evropské unie (nejčastěji přes tzv. Balkánskou trasu), měl za následek mnoho politických konfliktů, sociální napětí, mobilizaci extrémisticky pravicových stran, možné hororové scénáře líčené v médiích, zhárství, útoky na azylová střediska a částečné zavírání schengenských hranic (Bansak, Hainmueller, Hangartner, 2016).

2. Vnímání rizika a obavy z migrace a uprchlíků v České republice

Lidé mají tendenci přeceňovat důležitost událostí a informací, které jsou sugestivní, emocionální, nedávné, opakují se často nebo nám nejčastěji vyvstávají v paměti. (Houdek, 2016). Jak poznamenává v roce 1974 psycholog a později slavný nositel Nobelovy ceny za ekonomii Daniel Kahneman: „běžně se stává, že subjektivní vnímání pravděpodobnosti dopravní nehody dočasně vzrůstá, když na dálnici projíždíme kolem vozidla obráceného na střechu a odstaveného u krajnice.“ Okamžitý vjem totiž vytvoří specifický kognitivní rám, pod kterým lidé interpretují další informace. (Tversky, Kahneman, 1974). Člověk má sklon hodnotit relativní důležitost věcí podle snadnosti, s jakou se jim vybaví v paměti – a to je z velké míry ovlivněno rozsahem pokrytí této věci v médiích. Často zmiňovaná témata v myslích lidí zůstávají, zatímco jiná z povědomí odcházejí (Kahneman, 2011).

Vnímání rizika a s ním spojené obavy se dle již proběhlých studií liší mezi muži a ženami (Slovic, 2002); lidmi z různých kulturních prostředí (Hofstede, 1999) a mezi různými

typy osobností (Morakabati, Kapuscinski, 2016). Mezi další faktory, které vnímání rizika ovlivňují, patří věk, dosažené vzdělání, stav a rodičovství, náboženství, úroveň příjmu nebo typ zaměstnání a vztah k okolnímu prostředí (domácí rezident versus imigrant) (Mavletova, Witte, 2016).

Přestože Česká republika patřila k zemím, kterým se příliv uprchlíků ze zemí Blízkého východu a Afriky spíše vyhnul a počet žadatelů o azyl zde stoupl minimálně (Bansak, Hainmueller, Hangartner, 2016), i zde způsobila migrační vlna velké napětí, mobilizaci extrémistických pravicových stran a velké znepokojení široké veřejnosti. Následující tabulka nám zobrazuje nejčastěji uváděné obavy české veřejnosti v roce 2010 a 2015 dle šetření Sociologického ústavu Akademie věd.

Tabulka č. 2: Průzkum obav mezi českou veřejností (z široké nabídky si respondenti vždy vybírali dvě obavy, které pocítují nejvíce; pro potřeby tohoto článku byla tabulka zkrácena jen na některé obavy)

Z čeho mají občané ČR nejvíce obavy	Vyjádřeno v procentech v roce 2010	Vyjádřeno v procentech v roce 2015
migrace, uprchlíci	0 %	31 %
nemoc	20 %	12 %
nezaměstnanost	31 %	9 %
obavy o rodinu, děti, partnera, přátele, o jejich zdraví	14 %	3 %
kriminalita, bezpečnost	9 %	11 %
terorismus	5 %	36 %
muslimský svět	0 %	12 %

Zdroj: Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2016, http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7484/f3/ob160112.pdf

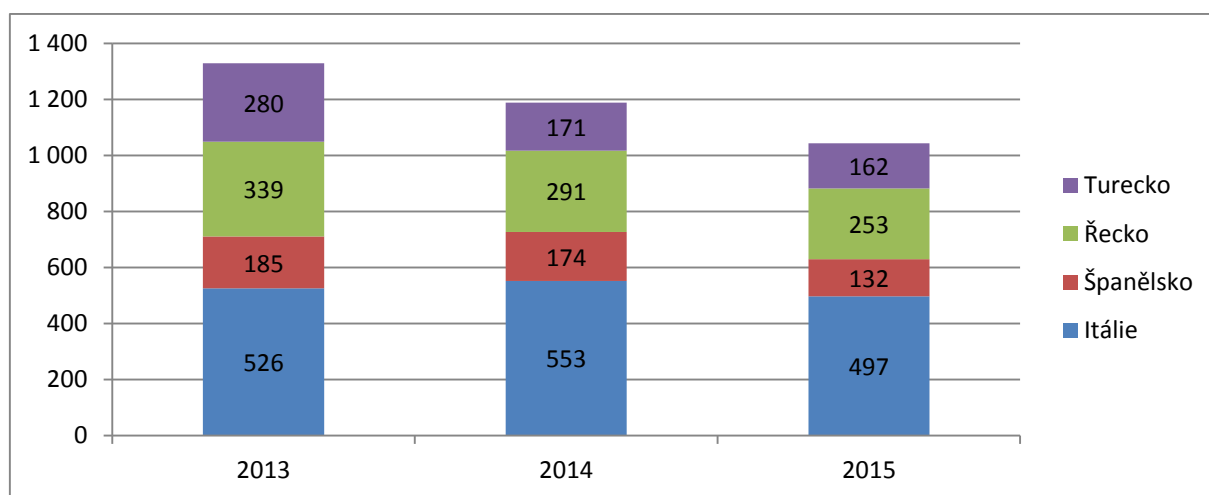
Z grafu vyplývá, že mezitímco v roce 2010 nevnímala česká veřejnost problém migrace s velkými obavami téměř vůbec, v roce 2015 patřila migrace mezi přední obavu téměř u třetiny respondentů Sociologického ústavu. K obrovskému nárůstu obav došlo v roce 2015 i u obav z terorismu (původně obavy 5 % respondentů vystoupaly v roce 2015 na 36 % respondentů) a obav z muslimského světa (v roce 2010 respondenti Sociologického ústavu obavy z muslimského světa nepocítovali vůbec, mezitímco v roce 2015 vyjádřilo tuto obavu už 12 % respondentů). Právě terorismus a muslimský svět úzce souvisel s obavami z uprchlíků,

kteří povětšinou z muslimského světa přicházeli a byli mediálně obviňováni z některých teroristických útoků. Význam obav z migrace v roce 2015 nelze podceňovat, neboť několikanásobně přesahovaly obavy z nemoci, o rodinu, děti, partnera, přátele apod. (Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2016).

2.2 Obavy české populace z uprchlíků a migrace jako ovlivňující faktor výjezdového cestovního ruchu

Právě hojně rozšířené obavy z uprchlíků a migrace by mohli vést i k obavám při vycestování do Turecka, Řecka, Španělska a Itálie, přes které se uprchlíci v roce 2015 do Evropy především dostávali. Následující graf tak zobrazuje dlouhodobý výjezdový cestovní ruch (čtyři přenocování a více) české populace v průběhu roku 2015 právě do těchto zemí.

Tabulka č. 3: Počet delších cest (pobyty na čtyři a více nocí) české populace v letech 2013-2015 v tisících v Turecku, Španělsku, Řecku a Itálii

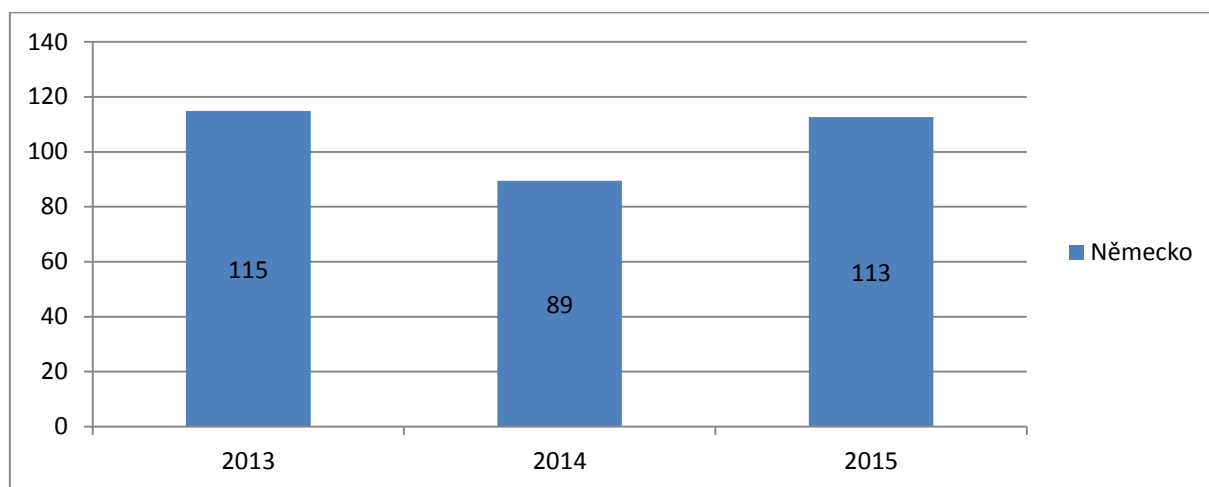

Zdroj: Český statistický úřad

Z grafu vyplývá setrvalý pokles uskutečněných cest českých obyvatel do všech výše uvedených zemí. Oproti roku 2013 můžeme pozorovat zejména velký pokles dlouhodobých pobytů v Řecku, Španělsku a Turecku. U Turecka klesl počet cest českých občanů mezi lety 2013 a 2015 o 42 % u Španělska o 29 % a u Řecka o 25 %.

Jak již bylo psáno výše, největší podíl přicházejících uprchlíků směřoval v roce 2015 do Německa. Následující graf tedy zobrazuje počty delších pobytů české populace v Německu.

Tabulka č. 4: Tab.: Počet delších cest (pobyty na čtyři a více nocí) české populace v letech 2013-2015 v tisících v Německu

Zdroj: Český statistický úřad

Z grafu se zdá, že vlna více než jednoho milionu uprchlíků, kteří v průběhu roku 2015 dorazili do Německa, významně neovlivnila počty cest české populace do Německa v roce 2015.

3. Praktická doporučení pro další výzkum migrace a uprchlické krize jako ovlivňujících faktorů při rozhodování o dovolené u obyvatel České republiky

Data mapující vnímaná rizika a hrozby Sociologického ústavu Akademie věd a data výjezdového cestovního ruchu Českého statistického úřadu o dlouhodobých pobytech ve Španělsku, Itálii, Turecku a Řecku v roce 2015 podporují hypotézu, že uprchlická krize výrazně ovlivnila pokles cestovního ruchu do těchto jižních států ze strany českého obyvatelstva. Pro potvrzení vlivu migrace a uprchlické krize na výjezdový cestovní ruch, je možné vyčkat na zveřejnění dat Českého statistického úřadu za rok 2016, kdy vešla v platnost dohoda mezi Evropskou unií a Tureckem, která umožňuje navracet uprchlíky z řeckých ostrovů do Turecka a která celkově tlumí migrační vlnu z oblasti Blízkého východu a tím i počty příchozích uprchlíků do jižní Evropy. Díky tomuto utlumení počtu příchozích ze zemí Blízkého východu v roce 2016 by se počty delších pobytů českých občanů v roce 2016 mohly zase začít zvyšovat.

Pro další výzkum dané problematiky by bylo zajímavé překonat jazykovou bariéru a nahlédnout do národních statistik Řecka, Turecka, Španělska a Itálie a dohledat, zda se výše

uvedený pokles v zájmu o delší pobyty v jižním křídle Evropy v důsledku migrace projevily i na příjezdovém cestovním ruchu jiných národů a migrace a uprchlická krize tak například ovlivnila cestovatelské preference celé východní Evropy nebo Evropanů jako celku.

Závěr

Pod vlivem uprchlické krize a počtu zhruba 1 800 000 nově příchozích osob z oblasti Afriky a Blízkého východu (FRONTEX) a počtu 1 300 000 nových žadatelů o azyl v EU během roku 2015 měla obavu z migrace a uprchlíků velká část české populace. Dle průzkumů Sociologického ústavu Akademie věd obavy z uprchlíků a migrace, muslimského světa či terorismu dokonce překonaly běžnější obavy o zdraví, rodinu a přátele. Tyto obavy z migrace a uprchlíků mohly ovlivnit i výjezdový cestovní ruch do zemí jižní Evropy, které pro uprchlíky nejčastěji představovaly tzv. Bránu do Evropy. Zejména Turecko, Španělsko a Řecko, tedy státy, které byly uprchlickou vlnou velmi zasaženy, zaznamenaly pokles dlouhodobých pobytů ze strany české populace oproti roku 2013 o 42 % (Turecko), 29 % (Španělsko) a 25 % (Řecko). Oproti tomu Německo, které v roce 2015 představovalo nejvýznamnější cílovou destinaci nově příchozích uprchlíků, propadl počet dlouhodobých pobytů (tedy pobytů na čtyři noci a více) ze strany české populace v roce 2015 nepocítilo.

Tento článek vznikl v rámci řešení projektu IGA „*Ekonomické, bezpečnostní a systémové změny v mezinárodním cestovním ruchu*“, č. F2/19/2017."

Literatura:

- [1] BANSÁK, Kirk a HAINMUELLER, Jens a HANGARTNER, Dominik. How economic, humanitarian, and religious concerns shape European attitudes toward asylum seekers. *Science*. 2016, vol. 354, issue 354 (6309) s. 217-222. ISSN 0036-8075
- [2] BBC. *Migrant crisis: Migration to Europe explained in seven charts*. [online]. 4.3. 2016 [cit. 20. 3. 2017]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-europe-34131911>
- [3] CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ. *Veřejnost o svých obavách a bezpečnostních rizicích pro Českou republiku - prosinec 2015*. [online]. 2016 [cit. 20. 3. 2017]. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7484/f3/ob160112.pdf
- [4] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Cestovní ruch - časové řady*. [online]. 15.2. 2017 [cit. 20. 3. 2017]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/cru_cr
- [5] HONUSKOVÁ, Věra a FLÍDROVÁ, Eliška a JANKŮ, Linda. *Dnes migranti – zítra uprchlíci? : postavení migrantů, kteří potřebují ochranu, v mezinárodním právu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014. 196 s. ISBN: 978-80-87975-23-7
- [6] PANTOUVAKIS, Angelos a PATSIOURAS, Christos. Tourists' Selection Criteria and Motivation. Does Nationality Matter? In: *SPOUDAI Journal of Economics and Business* [online]. 2016 [cit. 20. 3. 2017]. Dostupné z: <http://oaji.net/articles/2016/2095-1465214104.pdf>
- [7] POPP, Karoline. Mediterranean migration towards Europe: System Failure? *UN iLibrary*. 2016, vol. 2016, issue 12. ISSN: 2519-0709, DOI: 10.18356/55293032
- [8] UNHCR. *Facts and Figures about Refugees*. [online] 2016. [cit. 20. 3. 2017]. Dostupné z: <http://www.unhcr.ie/about-unhcr/facts-and-figures-about-refugees>
- [9] UNHCR. *Syria Regional Refugee Response*. [online]. 2017. [cit. 20. 3. 2017]. Dostupné z: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/asylum.php>
- [10] VYSTOUPIL, Jiří a ŠAUER, Martin. (2014). Tourism policy in the Czech Republic in 2007-2013 and the prospective opportunities in the years 2014-2020. Sborník příspěvků z *XVII. mezinárodního kolokvia o regionálních vědách*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. 934 s. ISBN 978-80-210-8273-1
- [11] WIRTH, Thomas. The European Union's Framing of the European Refugee Crisis. In: *Elon Journal of undergraduate research in communications*. [online]. 2016 [cit. 20. 3. 2017]. Dostupné z: <http://www.elon.edu/docs/web/academics/communications/research/vol7no2/Fall2016Journal.pdf#page=45>

Kontakt

Ing. Blanka Havlíčková
Vysoká škola ekonomická
Náměstí Winstona Churchilla 3
Praha 3
Česká republika
havlickova.blanka@gmail.com